

Guía Docente

Datos Identificativos

2016/17

Asignatura (*)	Planificación do proceso de ensino/aprendizaxe da actividade física e do deporte	Código	620G01035
Titulación	Grao en Ciencias da Actividade Física e do Deporte		
Descriptores			
Ciclo	Período	Curso	Tipo
Grao	1º cuatrimestre	Cuarto	Obrigatoria
Idioma	CastelánGalego		
Modalidade docente	Presencial		
Prerrequisitos			
Departamento	Educación Física e Deportiva		
Coordinación	Carrera Lopez, Celso Carlos	Correo electrónico	celso.carrera@udc.es
Profesorado	Carrera Lopez, Celso Carlos	Correo electrónico	celso.carrera@udc.es
Web	campusvirtual.udc.es/moodle/		
Descripción xeral	<p>Desde un punto de vista xeral, e centrándonos no campo educativo, a materia de Planificación do Proceso de E/A debe ser o vehículo que dote, ao futuro profesional da actividade física, dos recursos necesarios para poder afrontar con garantías de éxito o proceso de ensino/aprendizaxe da educación física e os deportes en todos os seus campos de actuación. Este labor, nunha perspectiva histórica, estivo vinculado directamente co concepto e as teorías da didáctica. Actualmente, o concepto de didáctica ha ido evolucionando desde concepcións más tradicionalistas, nas que tiñan maior presencia os métodos de ensino, cara a tendencias más actualizadas, nas que se vincula máis co concepto de currículo.</p> <p>O concepto de currículo, do mesmo xeito que o de didáctica tomado na súa acepción más ampla, incide sobre o papel do profesor nas tarefas de deseño, posta en práctica e revisión da praxe educativa, así como dos materiais curriculares e medios didácticos empregados. Desde esta perspectiva, podemos dicir que ambos os conceptos están relacionados coa análise dos elementos que interveñen nos procesos de ensino/aprendizaxe propostos polos profesores, co obxecto de optimizarlos e ter maiores garantías de éxito na consecución das intencións educativas que se persegue na práctica. É neste último aspecto no que cobra maior relevancia se cabe o concepto de currículo, xa que actualmente tense más en conta nos procesos de ensino/aprendizaxe %ou201Ca quen se ensina%ou201D e %ou201Cpara que se ensina%ou201D (intencións educativas), que %ou201Cqué ensínase%ou201D e %ou201Ccómo ensínase%ou201D, que eran a preocupación principal das tendencias didácticas más clásicas. O anteriormente exposto non quere dicir que se deixen de lado as preocupacións anteriores sobre os estudos de ensino/aprendizaxe, senón que se teñen más en conta as necesidades de formación e educación dos discentes que a optimización dos procesos seguidos.</p> <p>A formulación exposta anteriormente adquire maior relevancia no actual contexto educativo, xa que nos achamos inmersos nun proceso de reforma educativo, no que o obxectivo principal é o de mellorar a calidade educativa, proceso iniciado coa aplicación da L.Ou.G.S.E. e o seu posterior desenvolvemento; coa aprobación da L.Ou.C.E., e o seu desenvolvemento posta en práctica parcialmente; e coa promulgación L.Ou.E., marco de referencia da educación formal ata o curso 2013-14; e coa actualmente posta en práctica da última lei educativa a L.Ou.M.C.E. (Lei Orgánica 8/2013 para a Mellora da Calidade Educativa). Ambas as leis inciden directamente sobre o actual panorama educativo, introducindo importantes novedades conceptuais sobre os procesos de ensino/aprendizaxe, que á súa vez modifigan a propia praxe educativa, modificación que se estende tanto a nivel da educación formal como da educación non formal.</p> <p>En definitiva, a finalidade da materia Planificación do Proceso de Ensino/ Aprendizaxe será: dotar ao futuro Graduado en CC. da Actividade Física e do Deporte das competencias (coñecementos, capacidades e instrumentos) necesarios para poder intervir no ámbito educativo da educación física e das actividades físicas, dando respostas adecuadas ás necesidades dos seus alumnos, seguindo criterios de calidade e eficacia ao afrontar a práctica profesional, tanto a nivel do ensino formal como non formal.</p>		

Competencias do título

Código	Competencias do título
A4	Coñecer e comprender as bases que aporta a educación física á formación das persoas.
A5	Fomentar a convivencia, estimulando e poñendo en valor a capacidade de constancia, esforzo e disciplina dos participantes nas actividades de educación física e deportiva.
A6	Deseñar e ordenar estratexias e espazos de aprendizaxe que respondan á diversidade social (sexo, xénero, idade, discapacidade, culturas?) e ao respecto dos dereitos que conforman os valores que aporta a educación física e deportiva á formación integral dos cidadáns.
A7	Promover e avaliar a formación de hábitos de actividade física e deporte ao longo do ciclo vital, considerando que a idade, o xénero ou a discapacidade son variables que necesitan da intervención consciente para favorecer a igualdade de oportunidades.
A8	Deseñar, desenvolver, e avaliar os procesos de ensino ? aprendizaxe, relativos á actividade física e o deporte, con atención e titorización segundo as características individuais e contextuais das persoas (xénero, idade, discapacidade, culturas, etc.).
A9	Elaborar propostas curriculares para as distintas etapas no marco institucional dun centro educativo, desenvolvendo os elementos da programación didáctica da área de E. Física, con arranxo á lexislación vixente e ao proxecto educativo de centro.
A10	Coñecer os distintos niveis da lexislación educativa e aplicar os fundamentos básicos que promove en canto á Planificación e Programación Didáctica da Educación Física nas etapas educativas.
A11	Posuér o conxunto de habilidades ou competencias docentes que faciliten o proceso de ensino-aprendizaxe na aula de educación física.
A12	Avaliar e elaborar instrumentos de recollida de datos que atendan aos aprendizaxes do alumno, ao proceso de ensino en sí e á función del docente.
A13	Identificar as principais tarefas do profesor de educación física dentro e fóra da aula, resaltando as que fan referencia á súa labor titorial, orientadora e departamental.
A14	Deseñar, planificar, avaliar técnico-científicamente e desenvolver programas de exercicios orientados á prevención, a reeducación, a recuperación e readaptación funcional nos diferentes ámbitos de intervención: educativo, deportivo e de calidade de vida, considerando, cando fose necesario as diferenzas por idade, xénero, ou discapacidade.
A16	Deseñar, programar e desenvolver actividades esenciais da motricidade humana: o xogo, a danza e a expresión corporal, o exercicio e as actividades no medio natural, no ámbito educativo, recreativo e da actividade física e saúde, promovendo a igualdade de dereitos e oportunidades e evitando a exclusión en función do xénero e a discapacidade.
A17	Programar e desenvolver actividades físico-deportivas no medio natural, no contexto educativo e recreativo, favorecendo a participación á que todos teñen dereito e evitando a invisibilidade por razóns de xénero ou discapacidade.
B1	Coñecer e posuér a metodoxía e estratexia necesaria para a aprendizaxe nas ciencias da actividade física e do deporte.
B2	Resolver problemas de forma eficaz e eficiente no ámbito das ciencias da actividade física e do deporte.
B3	Traballar nos diferentes contextos da actividade física e o deporte, de forma autónoma e con iniciativa, aplicando o pensamento crítico, lóxico e creativo.
B4	Trabajar de forma colaboradora, desenvolvendo habilidades, de liderado, relación interpersoal e traballo en equipo.
B5	Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán.
B6	Dinamizar grupos nos diferentes ámbitos do exercicio profesional.
B7	Xestionar a información.
B8	Desenvolver hábitos de excelencia e calidade nos diferentes ámbitos do exercicio profesional.
B10	Saber aplicar as tecnoloxías da información e comunicación (TIC) ao ámbito das Ciencias da Actividade Física e do Deporte.
B11	Desenvolver competencias para a adaptación a novas situacionés e resolución de problemas, e para a aprendizaxe autónoma.
B12	Coñecer os principios éticos necesarios para o correcto exercicio profesional e actuar de acordo con eles.
B13	Coñecer e aplicar metodoxías de investigación que faciliten a análise, a reflexión e cambio da súa práctica profesional, posibilitando a súa formación permanente.
B14	Comprender e aplicar a lexislación vixente relativa ao marco das actividades físicas e deportivas nos distintos ámbitos: educación, deporte, xestión, lecer e saúde.
B15	Comprender e saber utilizar as importantes posibilidades que a educación física e o deporte teñen para xerar hábitos sociais e valores democráticos (coeducación de xéneros, respecto á diversidade social e cultural, cooperación, competición respectuosa, compromiso co contorno?).
B16	Dominar habilidades de comunicación verbal e non verbal necesarias no contexto da actividade física e o deporte.
B17	Promover e avaliar actividades de ampliación curricular, referentes á creación de hábitos autónomos de actividade física e deporte.

B18	Comprometerse e involucrarse socialmente coa súa profesión e en concreto, coa situación actual da actividade física e o deporte na educación formal; coa xestión do centro educativo; cos seus compañeiros (traballo cooperativo) e con aqueles aos que educa.
B19	Exercer a profesión con responsabilidade, respecto e compromiso.
B20	Coñecer, reflexionar e adquirir hábitos e destrezas para a aprendizaxe autónoma e o traballo en equipo a partir das prácticas externas en algún dos principais ámbitos de integración laboral, en relación ás competencias adquiridas no grao que se verán reflectidas no traballo fin de grao.
C1	Expresarse correctamente, tanto de forma oral coma escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma.
C3	Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para a aprendizaxe ao longo da súa vida.
C4	Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común.
C6	Valorar criticamente o coñecemento, a tecnoloxía e a información dispoñible para resolver os problemas cos que deben enfrentarse.
C7	Asumir como profesional e cidadán a importancia da aprendizaxe ao longo da vida.
C8	Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.

Resultados da aprendizaxe

Resultados de aprendizaxe	Competencias do título		
Identificar as principais fases de formación da profesión de docente, e desenvolver, na medida do posible, estratexias para potenciar as habilidades ou competencias docentes con respecto á formación docente e os obxectivos e contidos do programa, co obxecto de vincular a súa futura actuación profesional con criterios de calidade educativa.	A4	B1	C1
	A8	B2	C3
	A11	B4	C4
	A13	B5	C6
		B6	C7
		B8	
		B10	
		B11	
		B14	
		B15	
		B16	
		B18	
		B19	
		B20	
Identificar os distintos niveis do actual sistema educativo propostos nas Leis Educativas, as súas características fundamentais e, sobre todo, os aspectos más relevantes que inciden na perspectiva da intervención didáctica.	A4	B4	C1
	A8	B7	C3
	A9	B8	C4
	A10	B11	C7
	A11	B12	
	A13	B14	
	A17	B16	
		B18	
		B19	
		B20	
Coñecer e comprender a teoría do currículo, as súas diferentes dimensíons ideolóxico-teórico-prácticas e a súa aplicación práctica ao actual proceso educativo promovido pola lexislación educativa.	A4	B3	C1
	A7	B5	C3
	A8	B14	C4
	A9	B15	C7
	A10	B16	
	A11	B18	

Coñecer os fundamentos básicos da Planificación e Programación Didáctica da Educación Física, incidindo sobre todo nos que promove a lexislación educativa en canto ás diferentes etapas educativas en que se estrutura, incidindo prioritariamente na Educación Secundaria.	A4 A7 A8 A9 A10 A11	B3 B5 B14 B15 B16 B18	C1 C3 C4 C7
Elaborar unha proposta curricular para unha etapa determinada no marco institucional dun centro educativo "tipo", desenvolvendo un ou varios elementos da Programación didáctica da área de E. Física, respectando os factores determinantes e condicionantes dun proxecto curricular de centro.	A4 A5 A7 A8 A9 A10 A11 A12 A14 A16 A17 B19	B1 B2 B4 B5 B7 B10 B12 B14 B15 B16 B17	C1 C3 C4 C6 C7 C8
Conceptualizar, identificar e saber aplicar as habilidades docentes encamiñadas á consecución dunha práctica de "calidade" no ensino, relacionánndoas coas fases do proceso de E/A e especialmente cos estilos de ensino.	A4 A6 A7 A8 A11 A12 A13 A16 A17 B13 B14 B15 B16 B18 B19	B1 B2 B4 B5 B7 B8 B10 B11 B12 B13 B14 B15 B16 B18 B19	C1 C3 C4 C6 C7 C8
Elaborar propostas e modelos de Avaliación e Control para os diferentes elementos do proceso didáctico, baseándose nunha análise sistemática da praxe enfocada cara á calidad docente , e tendo en conta as formulacións educativas propostas a nivel lexislativo.	A4 A7 A8 A9 A10 A11 A12 A14 A17 B15 B16 B17 B18 B19	B1 B4 B5 B7 B8 B10 B12 B13 B14 B15 B16 B17 B18 B19	C1 C3 C4 C6 C8

Explicar cales son e como funcionan os diferentes niveis organizativos que configuran un centro educativo, incidindo prioritariamente nos aspectos concernentes aos departamentos didácticos e as súas propostas de actividades, tanto docentes, como complementarias e extraescolares.	A4 A8 A10 A13 B6 B7 B8 B11 B12 B14 B15 B16 B18 B19	B1 B2 B4 B5 C3 C4 C7
---	---	--

Contidos	
Temas	Subtemas
Bloque I: O Curriculum e o Proceso de Ensino/Aprendizaxe da Educación Física e do Deporte	Tema 1: O proceso de formación do Profesor de Educación Física e do Deporte Tema 2: Características Básicas do Sistema Educativo. Tema 3: O Curriculum. Tema 4: Deseño Curricular da E.Física no Marco da Educación Formal, tanto a nivel Estatal como Autonómico. Tema 5: Desenvolvemento Curricular: Planificación e Programación do Ensino na E. Física escolar. Tema 6: A Unidade Didáctica.
Bloque II: Observación, Análise e Avaliación do ensino da Educación Física e do Deporte	Tema 7: A Avaliación na E. Física. Tema 8: Identificación de habilidades docentes: Observación e análise do Ensino na E. Física como instrumento de mellora da práctica e a súa avaliación nas distintas fases do proceso de E/A. Estilos de ensino e habilidades do docente.
Bloque III: Tarefas Docentes	Tema 9: Estrutura funcional dos Centros Docentes: Regulamento Orgánico de Centro, NOF e a práctica educativa.

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias	Horas presenciais	Horas non presenciais / trabalho autónomo	Horas totais
Sesión maxistral	A4 A7 A9 A10 B1 B7 B10 B12 B13 B14 B15 B17 B18 C3 C4 C6 C7 C8	32	64	96

Aprendizaxe colaborativa	A5 A6 A8 A9 A11 A12 A13 A14 A16 A17 B1 B2 B4 B5 B6 B7 B10 B11 B12 B14 B16 B18 B19 B20 C1 C3 C4	4	12	16
Discusión dirixida	A5 A6 A8 A11 A13 B2 B4 B5 B6 B7 B10 B11 B12 B16 B18 B19 B20 C1 C3 C4 C6 C7	5	5	10
Presentación oral	A9 B1 B2 B4 B5 B7 B8 B10 B11 B12 B16 C1 C3 C4 C6	4	6	10
Traballos tutelados	A6 A8 A9 A10 A11 A12 A16 A17 B1 B3 B4 B5 B6 B10 B12 B14 B16 B18 B20 C1 C3 C4 C6 C8	4	8	12
Proba mixta	A4 A10 A13 B7 B14 B16 C1	2	0	2
Atención personalizada		4	0	4

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descripción
Sesión maxistral	Exposición oral complementada co uso de medios audiovisuais e a introdución dalgunhas preguntas dirixidas aos estudiantes, coa finalidade de transmitir coñecementos e facilitar a aprendizaxe.
Aprendizaxe colaborativa	Formulación de actividades de ensino-aprendizaxe guiados de forma presencial e/ou apoiados con Tics., que se organizan en pequenos grupos de alumnos que traballan de forma conjunta na resolución de tarefas asignadas polo profesor, para optimizar o seu propio aprendizaxe e o doutros membros do grupo.
Discusión dirixida	Exploranse grupos reducidos de trabalho nos que se desenvolverán de forma autónoma por parte dos alumnos aspectos básicos do tema, discutírse en pequeno grupo seguindo as pautas marcadas no guión do tema de discusión, e con posterioridade elaborarase un documento por escrito cos aspectos principais e as súas conclusións. Sobre o devandito documento elaborarase unha presentación, que levará a cabo co resto dos alumnos, sendo obxecto de AVALIACIÓN tanto o documento como a presentación realizada
Presentación oral	Exposición oral, con utilización dos Tics., sobre traballos elaborados por parte dos alumnos de forma individual ou colaborativa.
Traballos tutelados	Traballo elaborado en pequeno grupo consistente na realización dun ou varios elementos dunha programación didáctica, enmarcada nun PROXECTO CURRICULAR DA ÁREA DE E. FÍSICA para unha etapa educativa determinada. Este traballo terá carácter de obligatorio, e computará a efectos de avaliación e de cualificación final dos alumnos.
Proba mixta	Constará da realización dun exame final na convocatoria de Xuño (e Xullo no seu caso), composto dunha parte conceptual e outra de preguntas de desenvolvemento ou aplicativas da materia, sendo indispensable superar cada unha das partes para a obtención do aprobado.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descripción

Presentación oral	Seguimento da realización de traballos tutelados e de revisión sobre os temas da materia, así como a presentación e discusión pública dos más relevantes. Realizaranse tutorías personalizadas, ou en pequeno grupo, de seguimento da materia e sobre as posibles dificultades xurdidas no desenvolvemento da misma. Cando un alumno/a teña dificultades para o seguimento do curso, se valorá por ambas as partes a mellor maneira para adaptar as accións que se levarán a cabo, sen xerar disfuncións coas formulacións xerais da presente Guía.
-------------------	---

Avaliación			
Metodoloxías	Competencias	Descripción	Cualificación
Discusión dirixida	A5 A6 A8 A11 A13 B2 B4 B5 B6 B7 B10 B11 B12 B16 B18 B19 B20 C1 C3 C4 C6 C7	<p>Será obrigatorio asistir ás clases, polo menos ao 70% das sesións en pequeno/mediano grupo para poder superar a materia, no caso de non cumplir os criterios de asistencia, a criterio do profesor, poderase suplir a mesma coa elaboración dun traballo complementario sobre a temática desenvolvida nas devanditas sesións.</p> <p>A Discusión dirixida consistirá na elaboración de forma individual ou pequeno grupo e exposición de traballos encomendados polo profesor, e o seu posterior posta en común e discusión en pequeno grupo.</p> <p>Valorarase:</p> <p>A: A estrutura do documento elaborado sobre a temática proposta, e a argumentación e formulación de posicións con respecto ao tema concreto na discusión en pequeno grupo, que se recollerán nun documento memoria manuscrito.</p> <p>B: A presentación pública, no seu caso, ao resto dos alumnos do documento elaborado e a súa posterior discusión en gran grupo, debendo recoller as súas conclusións noutro documento manuscrito.</p> <p>No caso de non levar a cabo na súa totalidade este apartado, debido exclusivamente a problemas derivados da organización e/ou tempo necesario para o desenvolvemento dos contidos da materia, e, por conseguinte, non ter datos obxectivos suficientes para a súa valoración, a proposta do profesor a ponderación sobre a cualificación final deste apartado distribuirase equitativamente nas outras metodoloxías de avaliación obligatorias contempladas nesta guía docente.</p>	20
Traballos tutelados	A6 A8 A9 A10 A11 A12 A16 A17 B1 B3 B4 B5 B6 B10 B12 B14 B16 B18 B20 C1 C3 C4 C6 C8	<p>Este apartado constará de:</p> <p>A: Elaboración dun traballo obligatorio, individual ou grupal, consistente na realización dun ou varios elementos dunha programación didáctica, enmarcada nun PROXECTO CURRICULAR DA ÁREA DE E. FÍSICA para unha etapa educativa determinada, segundo o guión achegado polo profesor, e que en todo caso desenvolverase nas sesións prácticas de pequeno/mediano grupo. Presentarase de forma práctica na aula, podendo utilizar o TIC, e este proceso formará parte da avaliação do propio traballo.</p> <p>B: Realización de traballos voluntarios, individuais ou en grupos reducidos sobre temas de interese elixidos polos propios alumnos, previa consulta co profesor da súa temática e estrutura. (Este último apartado será de execución voluntaria e complementarase coa asistencia e participación nas actividades desenvolvidas na aula, podendo supor un complemento equivalente a un 10% sobre a cualificación final obtida polos alumnos nos apartados obligatorios)</p>	30
Proba mixta	A4 A10 A13 B7 B14 B16 C1	Constará da realización dun exame final na convocatoria de Xuño, composto dunha parte conceptual e outra de preguntas de desenvolvemento ou aplicativas da materia, sendo indispensable superar cada unha das partes para a obtención do aprobado.	50

Observacións avaliación

Para aprobar a materia será necesario superar cada un dos apartados obligatorios contemplados na Avaliación. A valoración do apartado correspondente á metodoloxía de avaliación "DISCUSIÓN DIRIXIDA" (20%) poderase repartir equitativamente entre as outras metodoloxías de avaliación obligatorias contempladas nesta guía docente. Este suposto darase exclusivamente no caso de que non se poidan levar a cabo de forma optima os grupos de discusión no normal desenvolvemento dos contidos, sesións prácticas e temporalización da materia, non podendo obterse datos avaliables da participación dos alumnos. En todo caso, será necesario advertir previamente á toma desta decisión aos alumnos e ao departamento a través dunha canle de comunicación oficial (comunicación interna á dirección de departamento, clase de asistencia obligatoria, taboleiro de anuncios oficial do 4º curso). Tanto o exame como o resto de documentos de avaliación estarán no idioma de impartición da materia, se se deseja noutro idioma deberase solicitar para a súa preparación, polo menos, unha semana antes da data de realización do mesmo. Na segunda oportunidade (o na convocatoria de xullo, decembro ou febreiro en estudos de Licenciatura), respectaranse as partes aprobadas durante o curso, debéndose realizar soamente as partes pendentes. En convocatorias de cursos sucesivos, teranse que realizar a totalidade dos requisitos de avaliación contemplados no programa oficial aprobado polo departamento para ese curso académico. Poderanse conservar, previa valoración e autorización por parte do profesor, aqueles apartados do proceso de avaliación vinculados con criterios prácticos e/ou de presencialidad xa realizados en cursos anteriores, a condición de que coincidan en temática e requisitos de realización cos solicitados no curso académico actual (requirirán en todo caso coñecemento previo e autorización expresa por parte do profesor da materia).

Fontes de información

Bibliografía básica	<p>BIBLIOGRAFÍA BÁSICANeste apartado exponse as fontes documentais básicas para o seguimento da materia, que será complementada en cada tema coa súa bibliografía específica e documentos on-line presentados no inicio de cada apartado da materia.</p> <p>Anguera, M.T. (1988). Observación en la Escuela (colección biblioteca del maestro). Graó. Barcelona.</p> <p>Antunez, S. y otros (1992). Del proyecto educativo a la programación de aula. Graó. Barcelona.</p> <p>Arnold, J.P. (1991). Ed. física movimiento y currículum. Morata. Madrid.</p> <p>Barberá Albalat, V.(1.989). Proyecto educativo. Plan anual de centro. Escuela Española, Madrid.</p> <p>Blázquez, D. (1990). Evaluar en educación física. INDE publicaciones. Barcelona.</p> <p>Blázquez, D. y Sebastiani, M.E. (editores) (2009). Enseñar por competencias en Educación Física. Barcelona.</p> <p>INDE. Cano, E. (2005). Cómo mejorar las competencias de los docentes. Barcelona.</p> <p>Graó. Carbonel, J. (1990). La reforma a la clara. Jaume Carbonel. Ed. Popular.</p> <p>Carreiro da Costa, F. (1995). O suceso pedagógico em educação física. Edições FMH. Lisboa.</p> <p>Carreiro da Costa, F. (1996). Formação de professores em Educação Física: Concepções, investigação, prática. Edições FMH. Lisboa.</p> <p>Casamayor, G. (coord..) (2007). Los trucos del formador: arte, oficio y experiencia. Barcelona.</p> <p>Graó. Castejón, F.J. (1996). Evaluación de programas en E. Física. Gymnos. Madrid.</p> <p>Clerc, F. (1995). Débuter dans l'enseignement. Hachette. Paris.</p> <p>Coll C. (1991). Psicología y currículum.</p> <p>Paidós (obligatorio) Coll, C. y otros (1992). Los contenidos en la reforma. Santillana. Madrid.</p> <p>Contreras, O. R. y Cuevas, R (coord.) (2011). Las competencias básicas desde la Educación Física. Barcelona.</p> <p>INDE. Contreras, O.(1998). Didáctica de la E. Física: un enfoque constructivista. INDE. Barcelona.</p> <p>Del Valle, S y García, M.J. (2007). Cómo programar en educación física paso a paso. Barcelona.</p> <p>INDE. Delgado Noguera, M.A. (1991). Los estilos de enseñanza en la E. Física: propuesta para una reforma de la enseñanza. Universidad de granada, ICE. Granada.</p> <p>Delgado Noguera, M.A. (1997). Formación y actualización del profesorado de E. Física y del entrenador deportivo.</p> <p>Wanceulen E. Sevilla. Devís, J. y Peiró, C. (1992). Nuevas perspectivas curriculares en ed. física: la salud y los juegos modificados. INDE publicaciones. Barcelona.</p> <p>Díaz Lucea, J. (1994). El currículum de la ed. física en la reforma educativa. INDE publicaciones. Barcelona.</p> <p>Díaz, Jordi. (2005). La evaluación formativa como instrumento de aprendizaje en Educación Física. Barcelona.</p> <p>INDE. Elliot, J. (1990). La investigación acción en educación. Morata. Madrid.</p> <p>Escamilla, A. Y LAgares, A.R. (2006). La LOE: Perspectiva Pedagógica e Histórica. Barcelona.</p> <p>Graó.</p> <p>Estebaranz García, A. (1999). Didáctica e innovación curricular. (Serie manuales Universitarios) U. de Sevilla. Sevilla.</p> <p>Florence, J. (1991). Tareas significativas en educación física escolar. INDE. Barcelona.</p> <p>Florence, J.; Brunelle, J. y Carlier, G. (2000). Enseñar educación física en Secundaria. INDE. Barcelona.</p> <p>Galera, A. D. (2001). Manual de didáctica de la educación física II, Una perspectiva constructivista modera: Funciones de Programación. Paidos: E. Física. Barcelona.</p> <p>García Russo, H. Mª (1997). La formación del profesorado de E. Física: problemas y expectativas. INDE. Barcelona.</p> <p>Gervilla Castillo, A. (1986). Proyecto educativo de carácter curricular. Magisterio Español. Madrid.</p> <p>Gimeno Sacristán, J. y Pérez Gómez, A.I.(1996). Comprender y transformar la enseñanza. Morata. Madrid.</p> <p>González Cabanach, R. (1994). Psicología de la instrucción: el profesor y el estudiante. Universidad da Coruña. A Coruña.</p> <p>González, Carlos.(coord.). (2010). Los secretos del profesor eficaz en educación física. Barcelona.</p> <p>INDE. González, M.A. (1995). Manual para la evaluación en ed. física: primaria y secundaria. Escuela Española. Madrid.</p> <p>Guia de la LOGSE. Ed. Vicents Vives. Barcelona. 1991.</p> <p>Hernández, J.L. y Velázquez, R. (coord.) (2004). La evaluación en Educación Física: Investigación y práctica en el ámbito escolar. Barcelona.</p> <p>Graó. Hopkins, D. (1.989). Investigación en el aula. Guía del profesor. PPU. Barcelona.</p> <p>Januário, C. (1996). Do pensamento do profesor à sala de aula. Livraria Almedina. Coimbra.</p> <p>Kirk, D. (1990). Ed. física y currículum. Universitat de Valencia. Valencia Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.</p> <p>Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa.</p> <p>Latorre, A. y González, R. (1987). El maestro investigador (colección biblioteca del maestro). Graó. Barcelona.</p> <p>López Pastor, V.; Coordinador (1999). Educación física, evaluación y Reforma. Gráficas Ceide, Librería Diagonal. Segovia.</p> <p>Maccario, B. (1986). Teoría y práctica de la evaluación de las actividades físicas y deportivas. Lidium. Buenos Aires.</p> <p>Martínez, E.J. (2001). La evaluación informatizada en la educación física. Barcelona.</p> <p>Paidotribo. Mossston, M. y Ashworth, S. (1993). La enseñanza de la ed. física: la reforma de los estilos de enseñanza. Hispano Europea.</p> <p>Barcelona.</p> <p>Muñoz, A. y Noriega, J. (1996). Técnicas básicas de programación. Escuela Española. Madrid.</p> <p>Muska Mosston.(1.982). La enseñanza de la educación física. Paidós. Barcelona.</p> <p>Novack, J.D. y Gowin, D.B. (1988). Aprendiendo a aprender. Martínez Roca. Barcelona.</p> <p>Pierón, M. (1988). Pedagogía de la actividad física y deportiva.</p> <p>Unisport Andalucía. Málaga.</p> <p>Pierón, M. (1992). Asesoramiento pedagógico: pedagogía de las actividades físicas y deportivas. B.I.D.U. Nº 20, Unisport Andalucía. Málaga.</p> <p>Pierón, M. (1996). Formação de professores: Aquisição de técnicas de ensino e supervisão pedagógica. Edições FMH. Lisboa.</p> <p>Pierón, M. (1999). Para una enseñanza eficaz de</p>
---------------------	---

las actividades físico-deportivas. INDE. Barcelona. Postic, M. (1978). Observación y formación de los profesores. Morata. Madrid. publicaciones. Barcelona. Sarmento, P. y otros (1993). Pedagogía do deporto. F.M.H. Lisboa. Sicilia Camacho, A. (2001). La investigación de los estilos de enseñanza en la educación física: Un viejo tema para un nuevo siglo. Wanceulen. Sevilla. Sicilia Camacho, A. y Delgado Noguera, M.A. (2002). Educación física y Estilos de enseñanza. INDE. Barcelona. Siedentop, D. (1998). Aprender a enseñar la educación física. INDE. Barcelona. Tinning, R. (1992). Educación física: la escuela y sus profesores. Universitat de Valencia. Valencia. Ureña, F. (2010). La Educación Física en Secundaria basada en Competencias: Proyecto curricular y programación. Barcelona. INDE. Varios (1987). Didáctica II. Elementos de apoio. Ed. ISEF. Universidade Técnica de Lisboa. Viciana Ramírez, J. (2002). Planificar en Educación Física. INDE. Barcelona. Xunta de Galicia, C. de E. e O.U.(1995): Modelo Curricular da L.O.X.S.E. Grafinova, s.a. Santiago de Compostela.

Bibliografía complementaria

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Proceso de ensino/aprendizaxe da actividade física e do deporte/620G01022

Actividade física e deporte adaptado/620G01027

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticum/620G01040

Materias que continúan o temario

Traballo fin de grao/620G01041

Observacións

(*)A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías